

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.7.26>

REWIZJA ORZECZEŃ SĄDOWYCH JAKO NARZĘDZIE ZWALCZANIA KORUPCJI W SĄDOWNICTWIE ADMINISTRACYJNYM UKRAINY

Olena Osipova

doktor filozofii, sędzia

Sumski Rejonowy Sąd Administracyjny (Sumy, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0001-6289-5581

lena-sumskaya82@outlook.com

Adnotacja. W artykule naukowym autor dokonuje analizy obowiązującego ustawodawstwa procesowego Ukrainy w zakresie kontroli orzeczeń sądów apelacyjnych w postępowaniu kasacyjnym i, stosując metody badań historycznych i porównawczych, dochodzi do wniosku, że ograniczenie legislacyjne prawo do skargi kasacyjnej kryje w sobie pewne ryzyko korupcji. W celu przeciwdziałania korupcji sędziów apelacji w procesie rozpatrywania odwołań proponuje się wprowadzenie specjalnego proceduralnego mechanizmu antykorupcyjnego z udziałem sędziów pierwszej instancji, którym zostanie przyznane prawo do inicjowania kontroli orzeczeń sądów sądu apelacyjnego w postępowaniu rewizyjnym w przypadkach określonych przez prawo. W tym celu należy uzupełnić kodeksy postępowania o odrębną sekcję „Przegląd orzeczeń sądowych w procedurze rewizyjnej”, w której należy uwzględnić prawo sędziów do wszczęcia rewizji, przypadki, porządek, granice i skutki rewizji orzeczeń sądowych w procedurze rewizyjnej być napisane w oddzielnych artykułach.

Słowa kluczowe: przejawy korupcji w wymiarze sprawiedliwości, niesprawiedliwe orzeczenia sądów, sądy apelacyjne, kontrola orzeczeń sądów w postępowaniu rewizyjnym, kontrola sądowa, proceduralny mechanizm antykorupcyjny.

REVISION OF COURT DECISIONS AS A TOOL FOR COMBATING CORRUPTION IN THE ADMINISTRATIVE JUDICIARY OF UKRAINE

Olena Osipova

Doctor of Philosophy in Law, Judge

Sumy District Administrative Court (Sumy, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0001-6289-5581

lena-sumskaya82@outlook.com

Abstract. In the scientific article, the author conducts an analysis of the current procedural legislation of Ukraine regarding the review of court decisions of the courts of appeal in the cassation procedure and, applying historical and comparative research methods, comes to the conclusion that the legislative limitation of the right to cassation appeal contains certain corruption risks. In order to counteract corruption by appellate judges in the process of reviewing appeals, it is proposed to provide for a special procedural anti-corruption mechanism with the participation of judges of the first instance, who will be given the right to initiate review of court decisions of the appellate court in the revision procedure in cases defined by law. For this purpose, procedural codes should be supplemented with a separate section "Revision of court decisions in the revision procedure", in which separate articles will write out the right of judges to initiate revision, cases, procedure, limits and results of review of court decisions in the revision procedure.

Key words: Manifestations of corruption in the judiciary, unjust court decisions, courts of appeal, review of court decisions in the revision procedure, judicial control, procedural anti-corruption mechanism.

РЕВІЗІЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Олена Осіпова

доктор філософії з права, суддя

Сумського окружного адміністративного суду (Суми, Україна)

ORCID ID: 0000-0001-6289-5581

lena-sumskaya82@outlook.com

Анотація. У науковій статті автор проводить аналіз чинного процесуального законодавства України щодо перегляду судових рішень судів апеляційної інстанції в касаційному порядку і, застосовуючи історичний та порівняльний методи дослідження, приходиться до висновку, що законодавче обмеження права на касаційне оскарження таїть у собі певні корупційні ризики. З метою протидії корупційним проявам з боку суддів апеляційної інстанції в процесі розгляду апеляційних скарг пропонується передбачити спеціальний процесуальний антикорупційний механізм за участю суддів першої інстанції, яким надати право ініціювати перегляд судових рішень апеляційного

суду в ревізійному порядку у визначених законом випадках. Для цього потрібно доповнити процесуальні кодекси окремим розділом «Перегляд судових рішень в порядку ревізії», в якому в окремих статтях вписати право суддів на ініціювання перегляду, випадки, порядок, межі та результати перегляду судових рішень в ревізійному порядку.

Ключові слова: корупційні прояви в судочинстві, неправосудні судові рішення, суди апеляційної інстанції, перегляд судових рішень в ревізійному порядку, судовий контроль, процесуальний антикорупційний механізм.

Вступ. Подолання корупції в Україні, зокрема в судочинстві, є невідкладним завданням української влади на шляху інтеграції країни до європейського співтовариства. Не зважаючи на те, що п.1 ч.1 ст.3 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII, суддів визнано суб'єктами, на яких поширюється дія цього закону, та створення в Україні спеціальних антикорупційних органів, прояви корупції серед суддів продовжують ставатися.

Згідно зі звітом за 2020 рік Центра Разумкова взагалі 82,2% населення України повністю або скоріше погоджуються зі звинуваченнями українських суддів у корумпованості, політичній залежності та необ'єктивності. Одним з найнижчих у суспільстві є рівень довіри до судів. Про свою недовіру до судів (судової системи в цілому) повідомили 78,0% респондентів, а про довіру – 13,0% (Звіт Центру Разумкова, 2020:42-43).

За даними соціального опитування того ж Центру Разумкова, проведеного в Україні в лютому 2023 року, недовіру судам висловлюють 59% опитаних (Судово-юридична газета, 15 березня 2023).

Зважаючи на незадовільний стан протидії корупції в судах, рішенням Ради національної безпеки і оборони України (РНБО) від 23 червня 2023 року «Про прискорення судової реформи та подолання проявів корупції у системі правосуддя» запроваджені заходи щодо посилення вимог до відбору та перевірки суддів, їх відповідальності за порушення суддівських обов'язків (Рішення РНБО від 23.06.2023).

Одним із засобів протидії корупції в судах першої та другої інстанцій є перегляд судових рішень, в тому числі і тих, що набрали законної сили, в касаційному порядку. Право на оскарження судових рішень є фундаментальним принципом справедливого правосуддя і гарантується ст.129 Конституції України (Конституція України, 1996). Основними завданнями перегляду є перевірка законності ухвалених судом рішень і своєчасне виправлення судових помилок, а основною метою, як вважають науковці, є забезпечення законності та обґрунтованості судових рішень, дотримання суб'єктивних прав, свобод, інтересів особи (Смокович, Бевзенко, 2022:1078]. Тим самим суди апеляційної та касаційної інстанцій виконують функцію судового контролю (Гусаров, 2010:37)

Згідно з чинним процесуальним законодавством України перегляд судових рішень здійснюється в апеляційному та касаційному провадженнях, а також у зв'язку з нововиявленими або виключними обставинами. Якщо право на апеляційне оскарження можна вважати абсолютним, то право на касаційне оскарження має свої законодавчі обмеження. Згідно з новелами 2017 року в процесуальному законодавстві України воно не допускається у випадках, передбачених ч.5 ст.328 Кодексу адміністративного судочинства України, ч.3 ст.286 Господарського процесуального кодексу України, ч.3 ст.389 Цивільного процесуального кодексу України. Слід зауважити, що хоча такий підхід не суперечить міжнародним стандартам судочинства (Луспенік, 2019), але він може породжувати корупційні ризики. Справа в тому, що час від часу при перегляді судових рішень в апеляційному порядку стаються випадки, коли суд другої інстанції змінює або скасовує обґрунтовані і справедливі рішення суду першої інстанції, які або не підлягають згідно із законом касаційному оскарженню, або які учасники процесу свідомо не оскаржують за взаємною домовленістю, і такі неправосудні рішення набирають законної сили. В такому випадку поновити справедливість практично неможливо, адже відповідні процесуальні механізми відсутні. Причинами ухвалення неправосудних рішень можуть бути недбалість суддів (судова помилка) або умисне зловживання ними своїми суддівськими повноваженнями з корисливої або іншої особистої заінтересованості (корупційне діяння). Очевидно, що подібні ситуації не можуть бути терпимими у правовій державі, адже вони спотворюють саму суть справедливого правосуддя, підривають авторитет суду і держави в цілому, сприяють корупційним проявам у суддівському середовищі. В подібних ситуаціях суддя першої інстанції почувається морально і психологічно приниженим, не маючи можливості відстояти справедливість свого рішення і захистити свою ділову репутацію.

Питанням протидії корупції в суддівському середовищі присвячені праці таких науковців як Чабан Н.А., Скоромний Я.І., Опак К.М., Соловійов В.М., Развадовський Б.Л., Демедюк Т., Бенедисюк О. та інші. Зокрема Скоромний Я.І. серед шляхів подолання корупції в судовій системі називає перегляд неправосудних рішень, які не оскаржує жодна із сторін процесу (Скоромний, 2020:187). Але пропозиції науковців в основному зводяться до вирішення проблем подолання причин та умов вчинення суддями корупційних діянь, підготовки, відбору кандидатів та процедури призначення на посади суддів, питань їх відповідальності. Спроб розробки дійових процесуальних механізмів з метою протидії корупційним проявам в процесі судочинства за участю самих суддів до цього часу не робилося.

Метою статті є розроблення процесуального механізму протидії зловживанню суддями апеляційних інстанцій своїми процесуальними правами при перегляді судових рішень та забезпечення своєчасного виправлення судових помилок за ініціативою самих суддів. Мова йде не про повернення перегляду в порядку нагляду, а розробку принципово нового додаткового антикорупційного процесуального механізму перегляду судових рішень.

Основна частина. Матеріал та методи дослідження. Автор статті ставить перед собою наступні завдання: проаналізувати за допомогою порівняльного та історичного методів наукового дослідження норми чинного процесуального законодавства щодо ініціювання перегляду неправосудних судових рішень апеляційних

судів, що набрали законної сили і якими неправомірно скасовано або змінено рішення судів першої інстанції; виявити слабкі місця в процесуальному законодавстві, що сприяють можливим проявам корупції з боку судів апеляційної інстанції; розробити та запропонувати законодавцям ефективний процесуальний механізм виявлення та протидії корупції на цій стадії судочинства.

В радянські часи процесуальні кодекси Української РСР передбачали перегляд судових рішень, що набрали законної сили, в порядку касації та нагляду. Такі види перегляду судових рішень в українському законодавстві зберігалися тривалий час і після здобуття Україною незалежності у 1991 році. Під час проведення у 2001 році малої судової реформи законодавець відмовився від інституту перегляду судових рішень в порядку нагляду. Натомість були запроваджені нові по суті інститути апеляції та касації. Відмова від так званого судового контролю в порядку нагляду мотивувалася необхідністю забезпечення незалежності судової гілки влади. Але, як відомо, повна безконтрольність породжує безвідповідальність, яка в свою чергу призводить до корупції.

Суть перегляду в порядку нагляду полягала в тому, що будь-яка особа могла звернутися до голови обласного суду чи Верховного Суду України, прокурора області чи Генерального прокурора України та їх заступників із заявою про перегляд відповідного судового рішення, що набрало законної сили. Названі керівники судових та прокурорських органів мали право при наявності підстав принести протести в порядку нагляду відповідно в президію обласного суду чи Пленум Верховного Суду України.

Результати та їх обговорення. Сьогодні, порівнюючи тодішній і теперішній механізми перегляду судових рішень, об'єктивно доходимо висновку, що перегляд в порядку нагляду був гнучким, демократичним та ефективним засобом протидії корупційним проявам у сфері судочинства і виправлення судових помилок. Адже будь-яка особа могла звернутися до голови відповідного суду або відповідного прокурора із заявою про опротестування неправосудного, на його думку, судового рішення. З такою заявою міг звернутися і суддя, рішення якого було переглянуто судом другої інстанції. Судді та прокурори вищого рівня систематично виїздили у відрядження до місцевих судів, перевіряли розглянуті ними справи та ініціювали перегляд неправосудних судових рішень в порядку нагляду.

Після проведення судової реформи збереглися деякі залишки судового контролю з боку органів прокуратури. Згідно з положеннями ч.3 ст.24 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII право подання апеляційної чи касаційної скарги на судові рішення в цивільній, адміністративній, господарській справі надається прокурору, який брав участь у судовому розгляді, а також незалежно від участі в розгляді справи прокурору вищого рівня: Генеральному прокурору, його першому заступнику та заступникам, керівникам обласних та окружних прокуратур, першим заступникам та заступникам керівників обласних прокуратур, керівнику, заступникам керівника, керівникам підрозділів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Крім того, цим правом вони можуть скористатися тільки у разі наявності порушення або загрози порушення інтересів держави, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу або відсутності у нього повноважень щодо звернення до суду. Так, пункт 8 Наказу Генерального Прокурора від 21 серпня 2020 року №389 «Про організацію діяльності прокурорів щодо представництва інтересів держави в суді» зобов'язує підлеглих йому прокурорів здійснювати моніторинг судових рішень, розглянутих без їх участі, і при наявності вказаних підстав своєчасно їх оскаржувати, в тому числі в касаційному порядку (Наказ ГП №389, 2020).

Але сьогодні стало очевидним, що прокурори фізично не в змозі забезпечити своєчасне виявлення всіх неправосудних рішень апеляційних судів, розглянутих без їх участі, та своєчасно ініціювати їх перегляд у встановлені законом строки в силу малочисельного штату прокуратур та надмірної їх завантаженості на інших ділянках прокурорської діяльності. Тому виникає потреба у розробці додаткового процесуального механізму, який активував би боротьбу з корупцією у суддівському середовищі на рівні апеляційних судів та залучити до неї самих суддів, які краще за інших знають суть справи.

На нашу думку, настав час запропонувати законодавцям принципово новий самостійний процесуальний інститут перегляду судових рішень, який можна назвати переглядом в порядку ревізії або скорочено ревізійним провадженням. В загальних рисах такий правовий механізм був раніше запропонований автором цієї статті в її дисертаційній роботі, але без детальної розробки його елементів (Осіпова, 2022:144).

Згідно з тлумаченням, що надане академічним тлумачним словником української мови, основне значення слова «ревізія» – це перевірка правильності і законності діяльності підприємства, установи, організації або службової особи (Словник української мови, 1977:470). В нашому випадку мова йде про перевірку законності судових рішень апеляційних судів в якості другої інстанції, прийнятих за результатами апеляційного оскарження.

До речі, перегляд судових рішень в ревізійному порядку існує в ряді європейських країн, зокрема у ФРН, але там він є аналогом української апеляції та застосовується тільки за наявності певних підстав (Луспенік, 2019).

Отже, під ревізією будемо розуміти принципово новий невідомий процесуальному законодавству зарубіжних країн правовий інститут перевірки і перегляду судових рішень суду апеляційної інстанції, що набрали законної сили, за заявами суддів першої інстанції, судові рішення яких були переглянуті. Основна ідея ревізійного перегляду полягає в тому, що незаангажовані судді Верховного Суду перевіряють законність

судових рішень судів апеляційної інстанції за ініціативою заінтересованих в цьому судів першої інстанції і поновлюють справедливість шляхом скасування неправосудних рішень без участі учасників справи.

Ревізію слід виписати окремим розділом в процесуальних кодексах як самостійний вид перегляду судових рішень, що набрали законної сили, відмінний від касації. Від останньої він відрізняється тим, що суб'єктом ініціювання перегляду судових рішень апеляційних судів виступає тільки суддя, який ухвалив рішення по першій інстанції; процедура носить яскраво виражену антикорупційну направленість; тягне за собою обов'язкову повну перевірку судових рішень, строк на подання заяви про перегляд в ревізійному порядку становить один рік, а межі перегляду практично необмежені. У разі перегляду рішень судів апеляційної інстанції, що мають ознаки корупційних діянь, судді Верховного Суду в обов'язковому порядку ініціюють відповідальність відповідних суддів; перевірка в порядку ревізії не потребує участі зацікавлених осіб, попередній розгляд справи не проводиться. В кінцевому результаті такий порядок ревізії буде сприяти очищенню судів від недобросовісних суддів і подоланню проявів корупції у сфері судочинства.

До сказаного слід зауважити, що запровадження названого антикорупційного механізму ні в якому разі не призведе до перевантаженості судів Верховного Суду переглядом судових справ в ревізійному порядку. Очевидно, що звернення суддів про перегляд судових рішень судів апеляційної інстанції не будуть носити масового характеру, але сама можливість контролю за законністю судових рішень буде дисциплінувати суддів апеляційної інстанції і стримувати їх від корупційних ризиків.

Висновки. Законодавче обмеження права на касаційне оскарження рівно як і неможливість своєчасної перевірки і перегляду неправосудних судових рішень, які не оскаржені сторонами чи прокурором у встановлений законом строк і набрали законної сили, породжують корупційні ризики.

З метою протидії корупційним проявам з боку суддів апеляційної інстанції в процесі розгляду апеляційних скарг пропонується залучити суддів першої інстанції до ініціювання перевірки судових рішень (постанов та ухвал) суду другої інстанції, якими змінено чи скасовано їх судові рішення, у разі, якщо закон не передбачає касаційного оскарження або учасники судового процесу та прокурор не подали касаційних скарг. Для цього слід передбачити спеціальний процесуальний антикорупційний механізм перегляду судових рішень судів апеляційної інстанції за заявами суддів, рішення яких було переглянуто в апеляційному порядку, доповнивши процесуальні кодекси окремим розділом «Перегляд судових рішень в порядку ревізії». В окремих статтях цього розділу детально виписати право суддів на ініціювання перегляду, підстави, порядок, межі, строки та результати перегляду судових рішень в ревізійному порядку. Наприклад, в Кодексі адміністративного судочинства України це міг би бути розділ III-1, а в ньому відповідні статті, а саме:

Стаття 369-1. Право судді на ініціювання перегляду судових рішень в ревізійному порядку

1. У разі незгоди суддів (судді), які ухвалили рішення по першій інстанції, з судовим рішенням (постановою, ухвалою) апеляційного суду, якою змінено чи скасовано ухвалене ними (ним) судове рішення, вони (він) мають (має) право, звернутися до Верховного Суду із заявою про перевірку і перегляд судового рішення апеляційної інстанції в ревізійному порядку за наявності підстав, передбачених ст. 369-2.

Стаття 369-2. Підстави ініціювання суддею першої інстанції перегляду судових рішень у ревізійному порядку

1. Судові рішення апеляційної інстанції можуть бути переглянуті в ревізійному порядку за заявою судді першої інстанції у випадках, коли вони згідно із законом не підлягають касаційному оскарженню, або не оскаржені жодною із сторін чи прокурором у встановлений законом строк з підстав неправильності встановлення фактичних обставин справи, застосування судом першої чи апеляційної інстанції норм матеріального і процесуального права, неврахування або помилкового врахування висновків Верховного Суду у зразкових справах та судової практики Європейського Суду з прав людини.

Стаття 369-3. Строк звернення судді із заявою про перегляд судового рішення

1. Суддя суду першої інстанції може ініціювати перегляд судового рішення суду другої інстанції в ревізійному порядку не пізніше одного року з дня набрання ним законної сили.

Стаття 369-4. Форма і зміст заяви про перегляд судового рішення в ревізійному порядку

1. Заява судді про перегляд справи в ревізійному порядку подається у письмовій або електронній формі до Верховного Суду разом з матеріалами судової справи без повідомлення зацікавлених осіб.

2. В заяві повинні бути вказані підстави її подання та обставини, що свідчать про неправосудність прийнятого судом другої інстанції судового рішення.

3. Подана заява не може бути відкликана заявником і підлягає обов'язковому розгляду.

Стаття 369-5. Порядок розгляду заяв судді в ревізійному порядку

1. Заява та подана з нею справа реєструється Верховним Судом в день її надходження. Згідно із системою електронного суду визначається суддя відповідач, який своєю ухвалою негайно відкриває письмове провадження у справі. Відмова у відкритті провадження у ревізійному порядку не допускається, а сама ухвала оскарженню не підлягає.

2. Розгляд заяви судді (суддів) проводиться колегією у складі трьох суддів Касаційного адміністративного суду не пізніше наступного дня з моменту відкриття провадження у справі і проводиться у письмовому провадженні без повідомлення та виклику зацікавлених осіб.

3. За результатами розгляду невідкладно приймається постанова, яка набирає законної сили з дня її прийняття, негайно оприлюднюється в Єдиному державному реєстрі судових рішень і направляється заявнику та всім учасникам справи, і оскарженню не підлягає.

4. Адміністративна справа в той же день повертається до суду першої інстанції.

Стаття 369-6. Повноваження Верховного Суду за результатами розгляду заяви судді про перегляд судового рішення в ревізійному порядку

1. Колегія суддів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду має право при наявності підстав скасувати судові рішення апеляційного суду і залишити рішення суду першої інстанції без змін або внести до них відповідні зміни, або відмовити у задоволенні заяви і залишити судові рішення без змін.

Стаття 369-7. Межі перегляду судових рішень в ревізійному порядку

1. Колегія суддів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду переглядає судові рішення незалежно від доводів ревізійної заяви і перевіряє правильність встановлених фактичних обставин справи, застосування судом першої чи апеляційної інстанції норм матеріального і процесуального права, висновків Верховного Суду у зразкових справах та судової практики Європейського Суду з прав людини.

Стаття 369-8. Повідомлення про перегляд судового рішення

1. Про результати і підстави перегляду судового рішення в ревізійному порядку Верховний Суд направляє повідомлення Спеціальній антикорупційній прокуратурі, Вищій кваліфікаційній комісії суддів та Раді Правосуддя.

Стаття 369-9. Поворот виконання

У необхідних випадках після перегляду справи в ревізійному порядку суд першої інстанції здійснює поворот виконання судового рішення, керуючись постановою колегії суддів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду відповідно до правил, встановлених статтями 380–381 Кодексу адміністративного судочинства України.

Аналогічні доповнення можуть бути внесені до ГПК та ЦПК України і, таким чином, буде запроваджено універсальний процесуальний механізм стримування корупційних проявів на рівні судів апеляційної інстанції та виправлення судових помилок.

Список використаних джерел:

1. Господарський процесуальний кодекс України. Закон від 6 листопада 1991 року № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1798-12#Text> (дата звернення: 25.12.2023).
2. Гусаров К.В. Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку: монографія. Х. : Право, 2010. 352 с.
3. Звіт за результатами дослідження «Ставлення громадян України до судової системи». Громадська організація Український Центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. Київ, 2020 47 с.
4. Кодекс адміністративного судочинства України. Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2747-15#n10479> (дата звернення: 25.12.2023).
5. Конституція України. Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25 грудня 2023).
6. Луспеник Дмитро. Система перегляду судових рішень у цивільному судочинстві: відповідність міжнародним стандартам та ефективність. *Судово - юридична газета*, 2 липня 2019 року. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/145015-sistema-pereglyadu-sudovikh-rishen-u-tsvivilnomu-sudochinstvi-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-ta-efektivnist-fd3c67> (дата звернення: 25.12.2023).
7. Осіпова О.О. Особливості судового захисту прав суб'єктів звернення за отриманням адміністративних послуг : дис. ... д-ра філософії : 081. Суми, 2022. 226 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/90430> (дата звернення: 25.12.2023).
8. Про запобігання корупції. Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1700-18#Text> (дата звернення: 25 грудня 2023).
9. Про організацію діяльності прокурорів щодо представництва інтересів держави в суді. Наказ Генерального прокурора від 21 серпня 2020 року № 389. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&_t=rec&id=94102 (дата звернення: 25.12.2023).
10. Про прискорення судової реформи та подолання проявів корупції у системі правосуддя. Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 червня 2023 року № 359/2023. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3592023-47185> (дата звернення: 25 грудня 2023).
11. Про прокуратуру. Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 25.12.2023).
12. Рівень довіри до судів зріс, але недовіру судам висловлюють 59% опитаних, – Центр Разумкова оприлюднив показники. *Судово-юридична газета* від 15 березня 2023 року. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/264685-uroven-doveriya-k-sudam-vyros-no-nedoverie-sudam-vyrazhayut-59-oproshennykh-tsentr-razumkova-obnarodoval-rokazateli> (дата звернення: 25 грудня 2023).
13. Скоромний Я.І. Особливості протидії корупції в судовій системі. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law, Series: Law*, 27(2020), 184–188. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/363> (дата звернення: 25.12.2023).
14. Словник української мови в 11 томах. Том 8. Наукова думка. Київ, 1977. 927 с.
15. Смокович М.І., Бевзенко В.М. Адміністративний процес України: теорія, практика. Підручник / Заг. ред.. д. ю. н., проф. Бевзенка Володимира. Пер. з нім. і адапт. Рижкова Геннадія. Видання третє, змінене, доповнене і перероблене. Київ: ВД «Дакор», 2022. 1256 с.
16. Цивільний процесуальний кодекс України. Закон від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 25.12.2023).

References:

1. Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Economic Procedural Code of Ukraine]. Zakon vid 6 lystopada 1991 roku № 1798-XII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1798-12#Text> (data zvernennia: 25.12.2023) [in Ukrainian].
2. Husarov K. V. Perehliad sudovykh rishen v apeliatsiinomu ta kasatsiinomu poriadkakh : monohrafiia [Review of court decisions in appellate and cassation procedures: monograph]. — Kh. : Pravo, 2010. — 352 s. [in Ukrainian].
3. Zvit za rezultatamy doslidzhennia «Stavlennia hromadian Ukrainy do sudovoi systemy» [Report on the results of the study "Attitude of Ukrainian citizens towards the judicial system"]. Hromadska orhanizatsiia Ukrainskyi Tsentri ekonomichnykh i politychnykh doslidzhen imeni Oleksandra Razumkova. Kyiv –2020 47 s. [in Ukrainian].
4. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy [Administrative Judicial Code of Ukraine]. Zakon Ukrainy vid 6 lypnia 2005 roku № 2747-IV. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2747-15#n10479> (data zvernennia: 25.12.2023) [in Ukrainian].
5. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. Zakon Ukrainy vid 28 chervnia 1996 roku № 254k/96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (data zvernennia: 25 hrudnia 2023) [in Ukrainian].
6. Luspenyk Dmytro. Systema perehliadu sudovykh rishen u tsyvilnomu sudochynstvi: vidpovidnist mizhnarodnym standartam ta efektyvnist [The system of review of court decisions in civil proceedings: compliance with international standards and efficiency]. Sudovo - yurydychna hazeta, 2 lypnia 2019 roku. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/145015-sistema-pereglyadu-sudovykh-rishen-u-tsyvilnomu-sudochynstvi-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-ta-efektyvnist-fd3c67> (data zvernennia: 25.12.2023) [in Ukrainian].
7. Osipova O.O. Osoblyvosti sudovoho zakhystu prav subiektiv zvernennia za otrymanniam administratyvnykh posluh [Peculiarities of judicial protection of the rights of subjects applying for administrative services]. : dys. ... d-ra filosofii : 081. Sumy, 2022. 226 s. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/90430> (data zvernennia: 25.12.2023) [in Ukrainian].
8. Pro zapobihannia koruptsii [On prevention of corruption]. Zakon Ukrainy vid 14 zhovtnia 2014 roku № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1700-18#Text> (data zvernennia: 25 hrudnia 2023) [in Ukrainian].
9. Pro orhanizatsiiu diialnosti prokuroriv shchodo predstavnytstva interesiv derzhavy v sudi [On the organization of activities of prosecutors in relation to the representation of state interests in court]. Nakaz Heneralnoho prokurora vid 21 serpnia 2020 roku № 389. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&_t=rec&id=94102 (data zvernennia: 25.12.2023) [in Ukrainian].
10. Pro pryskorennia sudovoi reformy ta podolannia proiaviv koruptsii u systemi pravosudiva [On speeding up judicial reform and overcoming manifestations of corruption in the justice system]. Rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 23 chervnia 2023 roku №359/2023. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3592023-47185> (data zvernennia: 25 hrudnia 2023) [in Ukrainian].
11. Pro prokuraturu [About the prosecutor's office]. Zakon Ukrainy vid 14 zhovtnia 2014 roku № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (data zvernennia: 25.12.2023) [in Ukrainian].
12. Riven doviry do sudiv zris, ale nedoviru sudam vyslovliuut 59% opytanykh, - Tsentri Razumkova opryliudnyv pokaznyky [The level of trust in the courts has increased, but 59% of respondents express distrust of the courts, the Razumkov Center has published the figures]. Sudovo-yurydychna hazeta vid 15 bereznia 2023 roku. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/264685-uroven-doveriya-k-sudam-vyros-no-nedoverie-sudam-vyrazhayut-59-oproshennykh-tsentri-razumkova-obnarodoval-pokazateli> (data zvernennia: 25 hrudnia 2023) [in Ukrainian].
13. Skoromnyi Ya.I. Osoblyvosti protydii koruptsii v sudovii systemi [Peculiarities of combating corruption in the judicial system]. Scientific Notes of Lviv University of Business and Law, Series: Law, 27(2020), 184–188. URL:<https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/363> (data zvernennia: 25.12.2023) [in Ukrainian].
14. Slovnyk ukrainskoi movy v 11 tomakh [Dictionary of the Ukrainian language in 11 volumes]. Tom 8. Naukova dumka. Kyiv.1977. 927 s. [in Ukrainian].
15. Smokovych M.I., Bevzenko V.M. Administratyvnyi protses Ukrainy: teoriia, praktyka: Pidruchnyk [Administrative process of Ukraine: theory, practice:Textbook]. Zah. red.. d. yu. n., prof. Bevzenka Volodymyra. Per. z nim. i adapt. Ryzhkova Hennadiia. Vydannia tretie, zminene, dopovnene i pereroblene. Kyiv: VD «Dakor», 2022. 1256 s. [in Ukrainian].
16. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Civil Procedure Code of Ukraine]. Zakon vid 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (data zvernennia: 25.12.2023) [in Ukrainian].